

УДК:002.6.504.03(075.8)(477)

Лукаш С. В., к. е. н. ©

Львівська державна фінансова академія

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Розглянуто деякі аспекти розвитку органічної сільськогосподарської продукції в Україні. Проаналізовано переваги і недоліки біовиробництва. Запропоновано окремі напрями та шляхи удосконалення ринку органічних сільськогосподарських продуктів.

Ключові слова: *біопродукти, екологічне маркування, органічне сільське господарство, біоекономіка, органічні стандарти, сертифікаційні компанії, екологічна свідомість.*

Постановка проблеми. Пріоритетними завданнями сьогодення є створення сучасної сильної біоіндустрії, спроможної забезпечити потреби населення в основних продуктах біотехнології, бути рушійною силою розвитку біоекономіки та сильним фактором розвитку науки і освіти, вирішувати актуальні проблеми продовольчої безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень. Питання розвитку виробництва та якості біопродукції в Україні, формування мережі оптових ринків і кооперативних каналів збуту органічної сільськогосподарської продукції висвітлені у працях таких вчених: Гойчук О.І., Журавков В.В., Зверева О.В., Мазаракі А.А., Месель-Веселяк В.Я., Миценко І.М., Притульська Н.В., Саблук П.Т., Скальський В.В., Трегобчук В.М., Школьний О.О. та інші. Вченими докладно висвітлені проблеми формування і розвитку ринкових відносин, що вимагають від держави удосконалення правової бази, що забезпечувала б відповідальність виробників сировини перед суспільством [1, 3].

Мета статті. Органічне сільське господарство - виробнича система, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, що характерні для певних місцевих умов. При цьому потрібно уникати використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяє розвитку ринкових взаємовідносин і належного рівня життя. Сприятливі умови для підвищення індустрії нових біопродуктів і біопереробки забезпечуються поєднанням багатих ресурсів біомаси і розвиненою науковою базою для її переробки. Як показують дослідження, сегмент продуктів "біо" в Європі невинно зростає. В Україні очікується, що бренд "біо" стане одним з найбільш виражених в найближчі роки. Тому вивчення даного питання є актуальним, оскільки дослідження і розробки

даної сфери приведуть до покращення якості і безпеки продукції на продовольчому споживчому ринку України, зниження вартості технологій і систем збору біомаси, а також витрат на її переробку в біопродукти і біоенергію.

Виклад основного матеріалу. Поглиблене дослідження даних питань допоможе швидше здійснити перехід до світових стандартів у галузі безпеки харчових продуктів. З перших днів роботи, урядом України здійснюється реалізація зобов'язань щодо забезпечення пріоритетного розвитку аграрного сектора національної економіки відповідно до положень законів України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві", "Про державну підтримку сільського господарства України", "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року", Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року [7].

Продукція агропромислового комплексу рослинного і тваринного походження повинна і може бути біопродукцією, якщо вирощується, переробляється, транспортується, зберігається та реалізується з врахуванням Законів природи, які доповнюються цивільно-правовими актами різноманітних державних установ. Для отримання статусу "органік, біо, еко..." територія яка готується до сертифікації спочатку обстежується, проводяться певні аналізи, готуються ґрунти, застосування будь-яких хімічних засобів не допускається. Для вирощування всього спектру органічної продукції використовуються тільки спеціально дозволені засоби виключно біологічного походження. Такі препарати виробляються й в Україні. Щороку їхній спектр розширюється. В Україні екологічна сертифікація сільськогосподарської продукції здійснюється відповідно до критеріїв, встановлених такими міжнародними організаціями як Глобальна мережа екологічного маркування (GEN) та в деяких випадках - Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) [4].

Якщо статус "біо" повинен бути присвоєний продукції рослинного походження, то, для її вирощування застосовується більше ручної праці. Насіння, яке закладається в ґрунт, теж повинно вже мати присвоєний йому статус "біо". Використання насіння, приготованого з застосуванням генної інженерії, недопустиме. Зібрана "ЕКО" продукція зберігається, транспортується та реалізується окремо від традиційно вирощеної. Природний відхід такої продукції є дещо більшим, ніж в добре "законсервованої" традиційної.

Для вирощування тваринної продукції зі статусом "біо" теж застосовуються нормальні природні умови для неї. Життя тварин до забою проходить без стресів, у повній гармонії їхніх інстинктів з природою. Світове законодавство чітко регулює такі вимоги для правильного поводження з тваринами і детально регламентує кожен пункт в цій галузі. Вищенаведені чинники сприяють подорожчанням такої "біо" продукції.

Станом на початок 2010 року функціонує 118 сільгосппідприємств, які здійснюють свою діяльність за принципами органічного господарювання та сертифіковані відповідно до чинних міжнародних стандартів. Площа, зайнята під органічним виробництвом, становить понад 270 тис гектарів [7]. За цими

показниками Україна увійшла до двадцятки світових лідерів органічного руху і посіла одне з провідних місць серед країн Східної Європи. Органічна продукція та органічні продукти харчування виробляються: - без застосування повністю розчинних мінеральних добрив; - із застосуванням альтернативних методів захисту від хвороб, паразитів та бур'янів; - без застосування речовин, що прискорюють ріст, та гормонів; - без застосування ГМО; - без застосування іонізуючого випромінювання; - з урахуванням біологічних та етіологічних потреб тварин; - із використанням рослин та тварин, пристосованих до місцевих умов довкілля; - без застосування небезпечних хімічних домішок; - на основі правил та системи директив.

Основний напрям спеціалізації вітчизняних органічних господарств є вирощування зернових, зернобобових та олійних культур. Більшість виробленої органічної продукції спрямовується на експорт, хоча останніми роками відомі приклади успішного її виходу й на внутрішній ринок (крупни, соки, мед й ін.). Процедури експорту здійснюються переважно іноземними компаніями відповідно до стандартів ринків експорту.

З 2009 року міжнародну акредитацію отримала й українська сертифікаційна структура "Органік Стандарт". З 2005 року в Україні функціонує Федерація органічного руху, членами якої є понад 100 юридичних та фізичних осіб, громадських та державних наукових організацій [7].

Проте всі вони сертифіковані іноземними сертифікаційними компаніями відповідно до західних "органічних" стандартів [8]. Українська система екологічної сертифікації почала впроваджуватися лише з 2004 року. Велику допомогу в цьому надає Швейцарське агентство зі співробітництва та розвитку (SDC) та Швейцарський державний секретаріат з економічних питань (SECO). Триває робота з підготовки проекту закону України "Про органічне сільське господарство", який має регулювати всю діяльність з органічного виробництва. Внутрішній ринок України стимулює споживачів активно переключатися на товари з бездоганною "репутацією". В якості альтернативи стандартним товарам в Україні починає поступово зароджуватися попит на органічні товари. Підтверджують зацікавленість українських споживачів у купівлі органічних товарів і данні останніх соціологічних опитувань [5]. У Федерації органічного руху щодо екологічних перспектив України налаштовані оптимістично. Відповідно до Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року планується стимулювати ведення органічного сільського господарства, створити систему його сертифікації та збільшити показник вирощування органічних культур до 10% [6].

Безперервний ріст вимог до технічного рівня та якості виробництва продукції на державному рівні, орієнтація на максимальне задоволення вимог споживачів в умовах конкуренції на рівні окремих підприємств зумовлюють необхідність істотного підвищення ефективності й обґрунтованості заходів і рішень в галузі забезпечення якості продукції [2].

Слід зазначити, що екологічна сертифікація в усьому світі є добровільною та підкреслює найвищий рівень якості продукту з мінімальним впливом на стан навколишнього середовища протягом всіх стадій життєвого циклу.

Згідно з даними ZMP (Zentrale Markt- und Preisberichtsstelle), найбільшим європейським ринком продукції «біо» була і залишається Німеччина. Останнім часом спостерігається виразне збільшення зацікавленості торгових фірм і клієнтів асортиментом продуктів «біо». В наших західних сусідів пропозиція біопродуктів постійно представлена в торгових мережах. Деякі країни з національного бюджету фінансують рекламу та інформування громадян про те, що таке органічні продукти. В країнах Східної Європи цей бізнес розвивається значно повільніше [10].

В Україні ринок цих продуктів знаходиться на початковій фазі розвитку, що не заважає декільком фірмам пропонувати вже ці продукти. Серед них: ТзОВ «АгроІст Бейкінг енд Міллінг», Міжнародна громадська організація "Асоціація учасників біовиробництва "БІОЛан Україна", Всеукраїнська громадська організація "Клуб органічного землеробства", ТзОВ "Торговий дім Клубу Органічного Землеробства", ТзОВ "Центр Підтримки Органічного Виробництва", Установа "Федерація органічного руху України", ТзОВ "Украгрофін", ТзОВ "Торговий Дім Чиста Флора БІО", ТМ "ПАН ЕКО" та ін. Збільшення зацікавленості біопродуктами пов'язане із зростанням свідомості українських споживачів, які прагнуть здорового харчування. Органічні продукти можуть стати присутні щораз ширше в українських гіпермаркетах. Окреме розташування полиць з біомолокопродуктами дозволило б знайти у величезній масі звичайних продуктів саме ті, які найкорисніші. Завдяки біотехнологіям врожайність чистих культур поступиться хімічним і трансгенним лише на 10-15%, а відтак і вартість органічного продукту буде по кишені більшості споживачів.

Українські виробники біопродукції більше орієнтуються на експорт. Представник Німецького аграрного центру в Україні Гайнріх Шюле запевняє, що низка підприємств на півдні України вже отримала від інститутів країн ЄС сертифікати, які підтверджують екологічність продукції за європейськими стандартами. Це дозволило українським фермерам постачати до Європейського союзу овочі, фрукти, а також натуральні комбікорми. Але бути "біо"-виробником непросто: контролюючі органи Євросоюзу регулярно перевіряють господарства за десятками критеріїв [9].

Переважає кількість учасників ринку органічної продукції ЄС вважають, що біопродукти відіграватимуть дуже важливу роль в майбутньому. Їхній потенціал є величезним. Криза останніх років свідчить про спад продаж таких категорій як хліб, м'ясо, овочі і фрукти, на відміну від молочних біопродуктів, які є найпоширенішими. Спостерігається це зокрема там, де участь молочнопромислових біопродуктів в продажі є висока: у Німеччині, Данії, Великобританії, Швеції і Голландії.

Італія є європейським лідером за площею сільськогосподарських угідь (понад мільйон га), на яких вирощують органічні продукти. Також ця країна є

першою за кількістю аграрних підприємств, які спеціалізуються на вирощуванні біорослин, повідомляє римська кореспондентка Радіо Свобода. Минулого року, понад 50% італійців заявили, що купують переважно продукцію органічного сільського господарства. Найчастіше це фрукти, овочі, злакові, вино, олія, молочні продукти та дитяче харчування. Деяко обмежене виробництво і попит на м'ясо. Стабільне збільшення попиту на внутрішньому ринку можна пояснити двома причинами: розвиненіша мережа пунктів продажу та постійна популяризація натуральних продуктів через рекламу і освітні заходи.

Висновки. Біопродукти споживають люди в усіх європейських країнах, з огляду на прагнення до здорового способу життя. Велике зацікавлення органічними продуктами відзначається на тих ринках, де чистота навколишнього середовища є частиною національної ментальності (Фінляндія, Швеція, Норвегія і Данія). В процесі пошуку нових споживачів важливе значення має чистота навколишнього середовища, з якого походять органічні вироби. З іншого боку напис "біо" це своєрідна марка преміум. Якщо збільшиться реалізація органічної продукції, це вплине на зменшення різниці між цінами і завдяки цьому зросте продаж біопродуктів.

Український ринок органічних молокопродуктів має широкі можливості динамічного розвитку. Для початку, ми пропонуємо створення біоринків або біобазарів у містах на передодні великих свят. Продукція, що пропонуватиметься повинна бути безпосередньо від виробників. Наші споживачі повинні бути більш свідомими екологічно. Екологічне усвідомлення здорового способу життя це тривалий процес, на який сьогоднішня криза впливу не має. Сучасний клієнт повинен цінувати якість продукту і бути готовим заплатити за "здоров'я". У зв'язку з цим, ціни на всі екологічно чисті продукти будуть трохи вищі ніж на звичайні і не кожен клієнт готовий на такі видатки, в ситуації обмежених доходів. Наші виробники біопродукції повинні використовувати екологічні методи землеробства без застосування штучного гною і пестицидів, пропонувати постійний широкий асортимент товарів, використовувати інноваційні методи ведення бізнесу. І тоді зацікавленими в органічних продуктах будуть не лише великі торгові мережі, а й традиційний оптовий ринок.

Література

1. Березін О.В. Ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва / Березін О.В., Ващук О.В. // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С.30.
2. Зорова Ж.В. Вплив підвищення якості на фінансові показники підприємства, або вигідно чи ні вкладати кошти в якість? / Зорова Ж.В. // Молочное дело. – 2007. - № 2. – С. 60 – 62.
3. Школьний О.О. Трансформація механізмів управління системою аграрних ринків у Великобританії / Школьний О.О. // Економіка АПК. – 2009. - № 4. – 143-148.
4. One Earth, Many Minds - 2009 Annual Report - International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) e.V. / Trial Court Bonn, Association Register no. 8726.

5. «Більшість споживачів бажають купувати більш дорогі екологічно чисті товари», інформаційна агенція «РБК-Україна». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/finance/>.

6. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?3800>.

7. Міністерство аграрної політики. Панорама аграрного сектора країни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.kiev.ua/files/00006351Pan_10.pdf.

8. «Органічне сільське господарство – що це таке?» Український журнал з питань агробізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.propozitsiya.com/?page=149&itemid=1972&number=61>.

9. Ринок біо–продуктів в Україні: повільний розвиток. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4543916,00.html>.

10. ZMP центрального ринку і цін звітності агентства з сільськогосподарської, лісової та харчової промисловості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zmp.de/>.

Summary

Lukash S. V.

Lviv State Academy of Finance

SOME ASPECTS OF DEVELOPMENT OF PRODUCTION OF ORGANIC GOODS ARE IN UKRAINE

Some aspects of development of organic agricultural produce are considered in Ukraine. Advantages and lacks of bio-production are analysed. Separate directions and ways of improvement of market of organic agricultural foods are offered.

Key words: *bio-products, eco-labeling, organic agriculture, bio-economics, organic standards, certification companies, ecological consciousness.*

Стаття надійшла до редакції 13.04.2011 р.